

Rozen, Fryderyk

Procesja Niedzieli Palmowej w pontyfikale płockim z XII wieku

Notatki Płockie 54/2(219), 3-7

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROCESJA NIEDZIELI PALMOWEJ W PONTYFIKALE PŁOCKIM Z XII WIEKU

Abstrakt

Ceremonia procesji w Niedzielę Palmowa odtwarzała wjazd Chrystusa do Jeruzalem. Najpierw procesja wyruszała z katedry do mniejszego kościoła poza miastem. Odczytana została ewangelia, wysłuchano kazania i poświęcono palmy. Następnie duchowieństwo odprawiło egzorcyzmy i modlitwy. Modlitwy te przypominały częściowo o gałązce oliwnej z opowieści biblijnej. Mężczyźni rozdawali gałązki. Następnie procesja ruszyła w kierunku „Stacji Świętego Krzyża”, przy której odbywała się adoracja Krzyża. Szaty liturgiczne i gałązki były rzucane przed Krzyżem. Następnie procesja powróciła do katedry.

Słowa kluczowe: liturgia, pontyfikał płocki XII w., diecezja płocka

Artykuł ten jest kontynuacją tekstu o dramacie i dramatyzacjach liturgicznych w dwunastowiecznym pontyfikale płockim¹. Ukazane tam obrzędy wykonywane były w ciągu Triduum Paschalnego, natomiast procesja niedzieli palmowej odbywała się w niedzielę Wielkiego Tygodnia. Element udratyzowania, wyróżnia się spośród innych obrzędów, jest w niej ten sam co w ukazanych w poprzednim artykule dramatyzacjach: konwencja obrzędowa przeważa nad elementem teatralnym². Różnica tkwi w rozmiarach – tym razem „sceną” są dwie świątynie, ulice miasta i drogi podgrodzia. Najważniejszy tydzień roku kościelnego otrzymał tu pełen rozmach początek.

W Jerozolimie wjazd Chrystusa obchodzono od IV wieku, nawiązując do wydarzeń historycznych i starano się go wiernie odtworzyć. Biskup jechał na osiołku drogą, którą jechał Chrystus, wierni rzucali przed nim palmy na ziemię³. Procesję do obchodów niedzieli palmowej w Europie Zachodniej włączono w IX w⁴. Zapis w pontyfikale płockim częściowo pokrywa się z o wiek starszym tekstem krakowskim, uboższym w modlitwy i pozbawionym stacji Św. Krzyża. Procesja wyrusza z „większego kościoła do mniejszego lub do stacji”. Większy kościół możemy utożsamiać z płocką katedrą, konsekrowaną w 1144 r. przez bpa Aleksandra z Malonne⁵, tego samego, który przypuszczalnie sprowadził pontyfikał do Płocka. Natomiast określenie, czy część pierwsza procesji kończyła się w „mniejszym kościele” opiera się tylko na przesłankach, z których jedna potwierdza wykorzystanie drugiej świątyni, druga zdaje się temu przeczyć. W XII w. istniał kościół na płockim podgrodzium⁶ – dojście do niego wymagało przekroczenia bramy grodu – jej ponowne przekroczenie odtwarzałoby w sposób naturalistyczny wjazd Chrystusa do Jerozolimy, co, jak dalej zobaczymy, łączyłoby się

z kompozycją całej procesji. Z drugiej strony, przy wchodzeniu do „mniejszego kościoła” w omawianym typie procesji wykonywano śpiew ku czci jego patrona⁷, czego omawiany tekst nie zawiera. Brak informacji o przestrzennym układzie pierwszej stacji może sugerować, iż piszący na Zachodzie autor nie znał dobrze warunków płockich i zrehabilitował tekst możliwy do różnorodnego wykorzystania... Część drugą rozpoczyna modlitwa zawierająca prośbę, by uczestnicy dostąpili zmartwychwstania – czyli wskazuje na kulminację i podstawowy sens obchodów Męki i Śmierci Chrystusa. Całość obrzędu otrzymuje więc swe ideowe ukierunkowanie – sens kolejnych wydarzeń i celebracji polega na drodze ku zwycięstwu życia nad śmiercią. Wspomnienie wjazdu Chrystusa do Jerozolimy nie jest tylko wspomnianiem historycznego wydarzenia, lecz częścią większego planu Bożego. Po modlitwie odczytywana jest lekcja i ewangelia mówiąca o wjeździe Chrystusa do Jerozolimy, następnie wygłaszane jest kazanie. Po nim egzorcyzmuje się i błogosławi gałązki, oraz odmawia siedem modlitw. Ich treść, podobnie jak treść błogosławieństwa, koncentruje się na duchowym znaczeniu poświęcenia gałęzi. Modlitwy zbudowane są według prostego schematu. W pierwszej części przywołują wydarzenia biblijne, w których gałązki odegrały znaczącą rolę. Koniec potopu obwieściła gołębica przynosząca Noemu gałązkę oliwną, z gałęzi wznosił ołtarz patriarcha Jakub, olejem z oliwek namaszczano królów i proroków, wreszcie tłum rzucał je przed wjeżdżającym do Jerozolimy Mesjaszem. Gałązki towarzyszyły więc patriarchom i ludowi wybranemu, stając się symbolem służby Bogu, a Kościół przejął posługiwanie się nimi używając oleju do konsekracji. W niedzielę palmową wierni trzymając w dłoniach gałęzie dołączają do swych poprzedników. Stąd drugi element modlitw zawiera prośbę o udzielenie im Bożego błogosławieństwa. To, co

było miłe Bogu dawniej – jest mu miłe i dziś, ciągłość historii zbawienia leży u podstaw logiki obrzędu: „Dlatego prosimy Panie łaskawość Twoją, abyś nas, sługi Twoje, którzy przyjmujemy dar i naukę płynącą z tych wydarzeń...”. Silne nacechowanie historyczne jest typowe dla zachodnich procesji niedzieli palmowej, z wyjątkiem rzymskiej, koncentrującej się w tym dniu na Męce Zbawiciela. Po pokropieniu wodą święconą i okadzeniu gałęzie rozdaje się ludowi, który z ich pomocą może teraz, jak opisane w modlitwach postaci z przeszłości, symbolicznie służyć Panu. W tym celu procesja rusza do drugiej stacji. Centralne miejsce zajmował w niej w krzyż, przed którym ustawiało się duchowieństwo i asysta. Tę część procesji rozpoczynał śpiew hymnu Chwała i cześć, o Królu Chryste. Skomponowany w IX w. przez Teodulfa z Orleanu opisuje wjazd Chrystusa do Jerozolimy i uwielbia Go jako Zbawiciela⁸. Jak pisze Zenon Modzelewski SAC: „Mamy przed sobą Króla powszechnego, Zbawcę, Króla potężnego i pobożnego⁹. Uwielbienie będzie treścią następnych czynności. Chłopcy z asysty rzucają szaty liturgiczne, oraz przyniesione gałęzie przed krzyż. Inscenizacja odznacza się prostotą, gesty mają charakter naśladowczy, wyraźnie widać tu naturalistyczną koncepcję procesji¹⁰. Następnie kapłan kładzie się przed nim na ziemi. Ślanie szat oznaczało umartwienie zmysłów, gałązki były symbolem cnót¹¹, gest kapłana w prosty sposób wyraża uwielbienie – w jednej scenie połączono przekaz dla bardziej i mniej uczonych odbiorców. Śpiew chóru podejmuje temat uwielbienia. Po zakończeniu adoracji procesja kieruje się do kościoła, palmy, jeden z centralnych elementów obrzędu, będą trzymane przez wiernych do zakończenia Mszy Św. W przebiegu procesji połączone zostały dwa motywy: historyczny, wspominający powitanie przez tłum Chrystusa jako króla Izraela i teologiczny, skoncentrowany na uwielbieniu krzyża. Zawartość ideowa została wyrażona w dwóch, równoległych ciągach komunikatów: łacińskim śpiewie i zewnętrznych gestach. Ich wzajemne przenikanie się i uzupełnianie jest cechą, którą odnajdziemy jako jedną z podstaw w pełni ukształtowanych dramatów. Całość przebiegu uroczystości pozwala zaliczyć ją do najbardziej archaicznego typu procesji palmowej na Zachodzie, nazwanej przez Zenona Modzelewskiego SAC „typem powrotnym”. Nawiązuje on ściśle do procesji jerozolimskiej, szczegółowo rekonstruującej zewnętrzną postać wydarzenia historycznego¹². Początek procesji, aż do stacji z kwiatami, jest ubogi tekstowo i gestycznie, gdyż stanowi przygotowanie do odtworzenia wjazdu Chrystusa do miasta, wyjście z niego jest techniczną koniecznością, brak w niej motywów wskazujących na główny sens uroczystości¹³. Po dotarciu do pierwszej stacji następuje część statyczna, będąca przygotowaniem do właściwej procesji z palmami, zakończonej

stacją krzyża, gdzie najpełniej wyrażony zostanie sens ideowy obchodzonego święta. Rozbudowana adoracja krzyża i hymn Chwała i cześć ukażą Chrystusa jak prawdziwego króla, którego panowania nie zniszczą tragiczne wydarzenia następnych dni. W kolejnych stuleciach procesja ulegnie dalszej rozbudowie o figurę Chrystusa na osiołku, o scenę rozproszenia apostołów, chórzyci dołączą gesty do śpiewu, na drogę będą sypane kwiaty¹⁴. Partie procesyjne i konwencja naśladownictwa przestaną dominować, na rzecz obrzędowych partii statycznych. Natomiast element słowny przetrwał nawet reformę trydencką.

W tłumaczeniu zachowuję układ tekstu z edycji ks. Antoniego Podlesia. Tłumaczenie fragmentów Pisma Św. podaję za IV wydaniem Biblii Tysiąclecia. W pontyfikale podane są jedynie incipity pięciu antyfon: Cum appropinquaret, Pueri Ebrorum tollentes, Cum audisset, Pueri Ebrorum vestimenta. W edycji tekstów procesji Niedzieli Palmowej prof. J. Lewańskiego¹⁵ znajdujemy antyfony zaczynające się od tych samych słów w antyfonarzu krakowskim sprzed 1253 r. Podaję je jako hipotetyczne rozwinięcie incipitów z pontyfikatu. Tekst w nawiasach prostokątnych pochodzi z rozwinięć Juliana Lewańskiego, w kwadratowym umieszczam moje propozycje rozwinięć.

Porządek Niedzieli Palmowej

Najpierw niech odbędzie się procesja z większego kościoła aż do mniejszego lub do stacji gdzie są umieszczone kwiaty i palmy i będą poświęcone. Z responsoriami takimi jak poprzedniej nocy, mianowicie: Bracie moi. Responsorium: Czuwajcie. Kiedy zaś tam przybędą powie kapłan lub duchowny tę modlitwę, zaczynając wezwaniem Módlmy się: Boże, którego sprawiedliwie jest czcić i kochać, udziel nam licznym Twej niewysłowionej łaski i który sprawiłeś, że pokładamy nadzieję w śmierci Syna Twego, w którą wierzymy, spraw, abyśmy mieli udział w Zmartwychwstaniu, do którego dążymy. Który z Tobą [żyje i króluje w jedności Ducha Św. Bóg przez wszystkie wieki wieków].

Czytanie z Księgi wyjścia: Potem przybyli do Elim, gdzie było dwanaście źródeł i siedemdziesiąt palm. Tutaj to rozbili namioty nad wodą¹⁶.

Następnie niech dołączą antyfonę: Wobec tego arcykapłani i faryzeusze zwołali Wysoką Radę i rzekli: Cóż my robimy wobec tego, że ten człowiek czyni wiele znaków¹⁷. Werset: Wówczas jeden z nich, Kajfasz, <[który w owym roku był najwyższym kapłanem, rzekł do nich: «Wy nic nie rozumiecie i nie bierzecie tego pod uwagę, że lepiej jest dla was, gdy jeden człowiek umrze za lud, niż miałby zginąć cały naród».]¹⁸> Następuje Ewangelia:

☞ Gdy się zbliżali do Jerozolimy [do Betfage i Betanii na Górze Oliwnej, posłał dwóch spośród swoich uczniów i rzekł im: «Idźcie do wsi, która jest przed wami, a zaraz przy wejściu do niej znajdziecie osła uwiązane, na którym jeszcze nikt z ludzi nie siedział. Odwiążcie je i przyprowadźcie tutaj!»¹⁹.

☞ Skończywszy ją kapłan lub duchowny niech powie kazanie do ludu. Po jego zakończeniu należy pobłogosławić gałązki.

☞ Egzorcyzm kwiatów i gałązek. Wypędzam Ciebie zły duchu z wszelkich stworzonych kwiatów i gałązek, w imię wszechmocnego Ojca, i w imię Jezusa Chrystusa, Jego syna, i mocą Ducha Świętego. Dlatego każda siła przeciwna, każdy hufiec diabelski, każda pokusa demonów, niech będzie od tego stworzenia, od kwiatów i gałązek, wyrwana i usunięta, abyśmy na chwałę Boga naśladowali śpieszących [z Chrystusem].

☞ Błogosławieństwo. Panie, Ojczy Święty, Wszechmogący Wieczny Boże, Stwórco świata, rządco wszelkiego stworzenia, który je przy początku świata wraz ze wszystkim z niczego stworzyłeś, oraz drzewa rodzące owoc i inne odpowiednie do użytku, [który] nakazałeś ziemi wydawać plony i po zniewadze zakazanego drzewa, wszystkich nas przez posłuszeństwo Jednorodzonego [Syna] Twego dopuściłeś do wiecznej chwały. Pobłogosław także te różnorodne owoce drzew, wśród których szczególnie ta gałązka oliwna szczególnie wyróżnia się urodzajnością, przez którą nawet zakończyło się ukaranie świata rozlanymi wodami potopu, gdy gołębica gałązkę tej samej oliwki przyniosła obwieszając ziemiom przywrócenie pokoju. A także i prawy tłum, kiedy natchnął go Duch Święty, Jednorodzonemu Synowi Twojemu, naszemu Panu Jezusowi Chrystusowi, dla zbawienia świata umęczonemu wybiegając naprzeciw, palm i tego drzewa gałęzie obcinał i rzucał pod stopy Jego, już jakby wskazując zwycięzcę śmierci. Ciebie Panie pokornie błagamy, abyśmy, którzy corocznym nabożeństwem, tego samego Zbawiciela naszego przybycie na najświętszą mękę świętujemy, z powodu tego samego przybycia palmy zwycięstwa trzymający, a także olejem miłosierdzia wewnątrz jaśniejący, w jego Świętym Zmartwychwstaniu nagrodę życia i nieśmiertelności koronę stali się godni uzyskać. Przez [Chrystusa Pana naszego].

Inna modlitwa. Wszechmogący wieczny Boże, który wśród rozlanych wód potopu Noemu głosem gołębicy przynoszącej gałązkę oliwną oznajmiłeś ziemiom przywrócenie pokoju, Ciebie pokornie błagamy, aby ta gałązka oliwna i gałęzie palm lub gałęzie drzew, które przed Twoim chwalebnym obliczem ofiarujemy, niech uświęci prawda Twoja, aby lud wierny w rękach je trzymający, stał się godny otrzymać łaskę Twego błogosławieństwa. Przez.

☞ Inna [modlitwa]. Wszechmogący wieczny Boże, ozdobo świata, woni słodczy i źródło plonów, który całość prawa i proroków w Synu Twoim, Panu naszym Jezusie Chrystusie, w pokorze Jego obwieściłeś i uczyniłeś dzień dzisiejszy pełnym tajemniczej chwały, kiedy Jemu wjeżdżającemu do Jerozolimy pełen oddania tłum z gałęziami palmowymi wyszedł naprzeciw. Spójrzj łaskawie na potrzeby służącego Ci ludu i wspomóż Twą mocą przemianę tego stworzenia, aby tak jak poprzedniego ludu tak i nowego ludu pobożność spodobała się Tobie. Abyśmy tak samo i my, w prawdziwej już wierze Jego imienia, powtarzający to samo, co w minionych wydarzyło się czasach, oczyściwszy myśli godną ofiarowali Ci służbę. Niech nasze pobożne starania niczym różnorodność zieleniących się kwiatów, po zrzuceniu cielesnego brzemienia, razem z wonią dobrych uczynków pozwolą nam w niebiańskim Jeruzalem do wyjścia na spotkanie temuż Synowi Twojemu.

Inna [modlitwa]. Boże, którego Syn dla zbawienia rodzaju ludzkiego zstąpił z nieba na ziemię i gdy zbliżała się godzina Jego męki przybył do Jerozolimy siedząc na osiołku i chciał przez tłumy być nazwany królem i być chwalony, racz pobłogosławić te palmy i inne gałęzie drzew, aby wszyscy, którzy je przynieśli, zostali napełnieni darem Twego błogosławieństwa i aby zanoszone w tym czasie prośby mogły przewyższyć dawne ofiary i w przyszłości abyśmy Tobie mogli służyć.

Inna [modlitwa]. Wszechmogący wieczny Odkupicielu, który z niebios na ziemię zachciałeś zstąpić, aby dokonała się zgodnie z Twoją wolą męka, abyś rodzaj ludzki oswobodził Twą najdroższą krwią, wesprzyj Twój Kościół naszymi pokornymi ślubami i prośbami. Ty bowiem Panie łaskawy siedząc na grzbiecie pokornej oślicy dobrowolnie przybyłeś dla męki naszego odkupienia. I kiedy Tobie gałęzie drzew wychodzący na spotkanie tłum uczniów rzucał na drogę i bardzo liczne zastępy biegły Ci, niczym zwycięzcy na spotkanie, z palmami i z okrzykami chwały, rozbrzmiewający także i wołający: „Hosanna Synowi Dawida, błogosławiony, który przychodzi w imię pańskie”, Tobie na Górze Oliwnej została pokryta droga, Ty niegdyś strzegłeś Noego w arce ponad wodami potopu i posługą gołębicy poprzez gałązkę oliwną zechciałeś obwieścić ziemi odzyskanie pokoju. Oto i Jakub patriarcha w chwalebnej służbie Twojej wznosił ołtarz z gałęzi tego drzewa, w ofierze wylał na jego szczyt oliwę, jaką namaszczałeś Twoich królów i proroków. Ty bowiem jesteś Chrystus Syn Boga, Tobie należy się owoc namaszczenia i pokoju, dla którego niewysłowionej chwały śpiewał psalmista, mówiąc: „Namaszczył Cię Bóg Twój olejkami radości przed Twoimi towarzyszami.”²⁰ Dlatego pokornie błagamy Cię Panie, abyś pobłogosławił te gałęzie drzew, które Twoi słudzy trzymają w swych dłoniach, przygotowane na spotkanie z Tobą i Ciebie pragną błogosławić i wielbić.

Oto do Jerozolimy siedzący na osie, uniżony król przybył. Przybądź więc prosimy i do nas i przebywaj w nas, abyśmy poznali Twe przybycie do serc naszych. I który nas wówczas odzyskałeś przez krzyż, ponownie napraw błędy przez tę samą błogosławioną Mękę. Ust naszych wyznanie i postu ponizenie chętnie przyjmij i pozwól nam mieć owoce zieleni, Abyśmy Napełnieni Twoimi deszczami stali się godni podobania się Tobie dzięki obfitości słodkich owoców. I tak jak tamci wyszli Tobie naprzeciw z wzniesionymi gałązkami drzew, tak niech i my z palmami zwycięstwa nad śmiercią witający Ciebie kiedy ponownie przybędziesz, niech będziemy godni wyjść Ci na spotkanie, Zbawicielu świata, który z Ojcem w jedności Ducha Świętego żyjesz i królujesz Bóg [przez wszystkie wieki wieków?].

Przez wszystkie wieki wieków. Amen. Pan z wami. W górę serca. Dzięki składajmy Panu Bogu naszemu. Zaprawdę godne. Słuszne i zbawienne. Ciebie Panie chwalić i błogosławić, to najcudowniejsze przykazania pośród wielu Twych praw, które dałeś Noemu, z rodu Lameka, któremu na sposób duchowy odsłoniłeś przyszłe wylanie wód potopu. O jego arce dla naszego zbawienia świadczy Matka Kościół, do której zechciałeś wysłać gołębicę, aby przyniosła gałązkę oliwki żywej duchowym znaczeniem, którą do niego powracającą Noe przyjął z radością. Dla namaszczenia tych gałązek wybraniec Twój Jakub wznosił ołtarz, złożył Panu dar i wylał nań z góry oliwę. Stało się to dla wskazania owej gałęzi, jako miejsca spłynięcia łaski lub ludu jak naczynia napełnionego łaską. Ta łaska, którą błogosławi się wdowę poprzez olej. To jest wskazanie owej gałązki, zasadzonej następnie nad wodą, której liść nie opada, przez którą codziennie przez kąpiel chrztu rodzi się Kościół i gładzone są nasze grzechy. To jest Twoja Panie, bardzo urodzajna uprawa, i Ty jesteś zmartwychwstaniem zmarłych i życiem, któryś wskrzesił Łazarza po czterdziestu dniach. Wskutek tego i tłum, który z gałęziami palmowymi wyszedł Ci na spotkanie, wołał: „Hosanna! Błogosławiony, który przychodzi w imię Pańskie oraz Król izraelski!”²¹ Dlatego prosimy Panie łaskawość Twoją, abyś nas, sługi Twoje, którzy przyjmujemy dar i naukę płynące z tych wydarzeń, wybawi od piekielnych przepaści i zechciej udzielić nam pomocy Twej łaski, abyśmy żyli sprawiedliwie, pobożnie i święcie i uczyni nas współuczestnikami Twoich wybranych i świętych.

Inna [modlitwa]. Boże, który Syna Twego Jezusa Chrystusa naszego Pana dla naszego zbawienia wysłałeś na ten świat, aby uniżył się dla nas i doprowadził nas do Ciebie, któremu nawet gdy przybywał do Jerozolimy aby wypełnić Pisma, tłum wierzących ludzi z najwierniejszą pobożnością suknie swe z gałęziami palmowymi na drogę rzucał, spraw prosimy, abyśmy przygotowali drogę dla owej wiary

i odsunąwszy kamienie grzechów i skały zgorszenia, zasłużyli, aby podążać jej śladem, aby nasze dobre starania zakwitły przed Tobą owocami sprawiedliwości. Który z Tobą [żyje i króluje Bóg przez wszystkie wieki wieków].

Inna [modlitwa]. Boże, który Syna Twego Jednorodzonego zdecydowałeś się wysłać, aby lud Twój od początku w otchłaniach grzechu pogrążony przeprowadzić ze śmierci do życia i usunąwszy krwią Swoją przynoszący śmierć cyrograf odnowiłeś królestwo dla ludzi. Boże, który gromadzisz rozproszonych i zgromadzonych strzeżesz, który pobłogosławiłeś ludowi niosącemu gałęzie naprzeciw Jezusowi, pobłogosław także i te gałęzie palm i oliwek i pozostałych drzew, które Twoi słudzy na błogosławieństwo Twego imienia z godnie z wiarą przynoszą, aby w jakiegokolwiek miejsca zostaną sprowadzone, niech Twoje błogosławieństwo wszyscy mieszkańcy owego miejsca otrzymają, tak, aby wszyscy wrogowie zostali zmuszeni do ucieczki. Niech prawice twoja osłania tych, których zgromadziła. Przez [Chrystusa, Pana naszego].

Inna [modlitwa]. Ojczy Wszechmogący, który Jednorodzonego Syna Twego z Jerycha i Góry Oliwnej wysłałeś prosto do Jerozolimy, któremu w wyjątkowy sposób tłum wybiegł naprzeciw, jedni palmy wznosili w swych rękach, inni suknie swe ślali na ziemię, inni szli niosąc gałązki z drzew oliwnych. Ciebie gorliwymi modlitwami pokornie błagamy, abyś te owoce drzew tak zechciał uświęcić, aby te miejsca, gdzie zostaną zaniesione, niech staną się poświęcone. Niech opuści je wszelkie bezprawie i zwodzenie diabelskie i niech zawsze raczy osłaniać nas Twoja prawica. Przez [Chrystusa, Pana naszego].

Wtedy kropi się gałęzie wodą świeconą i okadza. Następnie rozdaje się je między lud, śpiewając antyfonę: Chłopcy żydowscy, wznosząc gałęzie oliwne [wyszli naprzeciw Panu i wołali: Hosanna na wysokości!] I niech śpiewają tak długo, dopóki lud spokojnie stoi. Potem następuje modlitwa:

Wszechmogący wieczny Boże, który sprawiłeś, że Pan nasz Jezus Chrystus w dniu dzisiejszym siedział na źrebięciu oslicy, i że tłum ludzi swe szaty lub gałęzie drzew rzucał na drogę, i pouczyłeś nas, że na Jego samego chwałę wyśpiewywali Hosanna, daj prosimy, abyśmy mogli naśladować ich prawość i stali się godni dostąpienia nagrody. Przez tegoż [Chrystusa, Pana naszego].

Następnie udają się do kościoła, gdzie są zobowiązani odprawić Mszę, śpiewając przez drogę antyfonę procesyjną: Kiedy zbliżał się Pan do Jerozolimy, [wysłał dwóch spośród swoich uczniów, mówiąc im: idźcie do miasteczka, które jest przed wami; i znajdziecie osie przywiązane, na którym żaden człowiek dotąd nie siedział. Odwiążcie i przyprowadźcie mi. Gdyby ktoś was pytał, powiedzcie: Pan go potrzebuje. Odwiążali

i przyprowadzili do Jezusa, i położyli na osiołku swoje szaty i usiadł na nim. Inni rozkładali swe szaty na drodze, inni rzucali gałęzie z drzew, i ci, którzy szli za Nim, wołali: Hosanna! Błogosławiony, który przychodzi w imię pańskie! Błogosławiony król ojca naszego Dawida! Hosanna na wysokości! Zmiłuj się nad nami synu Dawida!²². Antyfona: Kiedy usłyszał lud, że nadchodzi Jezus [do Jerozolimy, wzięli gałęzie palmowe i wyszli mu naprzeciw, i wołali chłopcy mówiąc: Ten jest, który przychodzi dla zbawienia ludu. To jest Zbawiciel nasz i odkupiciel Izraela. Jakże wielki jest ten, przed którym stoją Trony Panowania? Nie bój się, Córo Syjońska! Oto Król twój przychodzi, siedząc na osłędzie²³, jak zostało napisane. Witaj Królu, Stworzycielu świata, który przybyłeś nas odkupić!]

Gdy dojdą z palmami tam, gdzie jest stacja świętego krzyża duchowieństwo i lud niech staną ze czcią we właściwym im porządku w miejscu stosownym, a stojący blisko krzyża chłopcy śpiewają ten hymn: Chwała i cześć [Królu Chryste, który odkupiłeś nas. Tobie śpiewał chłopiąt chór, pod Twoje stopy szaty słał. Hosanna na wysokości! O Zbawco nasz, witamy Ciebie, Izraela Tyś jest Król. W imię Pańskie idziesz nam Ty, co Dawida zdobisz ród. Hosanna na wysokości! Aniołów chór w niebiosach śpiewa niepojętą wielkość Twą, chwali Cię śmiertelny człek i wszechświat, dzieło Twoich rąk. Hosanna na wysokości! Hebrajski lud z palmami w rękach na spotkanie wyszedł Ci. Hymny, prośby naszych serc niesiemy dziś przed Ciebie my. Hosanna na wysokości! Przed męką Twą oddali Tobie swojej czci należny hołd. My zaś przyszliśmy tu dziś słać

zwycięstwo Twe i moc. Hosanna na wysokości! Błagamy Cię, o Stwórcu świata: po wszystkie żywota dni, mocą twych paschalnych łask daj nie zmarnować Twej krwi. Hosanna na wysokości!] Duchowieństwo powtarza ten sam werset i w tym porządku następują kolejne wersety. <Na końcu – przyp. J. Lewańskiego> odpowiada chór: Chwała i cześć.

Następne niech chłopcy staną pod krzyżem i ze wszystkimi pochyleni, rzuciwszy ornaty i kapy na ziemię niech oddadzą cześć krzyżowi, kiedy duchowieństwo śpiewa antyfonę: Chłopcy żydowscy rzucali suknie na drogę [i wołali: Hosanna Synowi Dawida! Błogosławiony, który idzie w imię Pańskie.]

Kiedy ci się cofną niech podchodzą kolejni chłopcy i niech rzucają na ziemię gałęzie palmowe śpiewając antyfonę: Chłopcy żydowscy rzucając gałęzie drzew wyszli naprzeciw Panu.

Po zakończeniu antyfony niech kapłan lub duchowny kładąc się na ziemię przed krzyżem uwielbia Go, w czasie, gdy duchowieństwo śpiewa: Bądź pozdrowiony krzyżu, nadziejo [Ty jedyna, dobrym łaski pomnóż plony, z grzesznych niech się zmyje wina.] Ciebie najwyższego Boga [świat niech słaWi cały, przez Krzyż święty otwórz wrota, do zwycięstwa i do chwały. Amen²⁴.]

Gdy przekroczą próg świątyni kantor niech rozpocznie responsorium: Gdy wchodził Pan, do miasta świętego²⁵. Werset: Kiedy lud usłyszał, <że Jezus przybył do Jerozolimy.

Kiedy skończą odprawia się Mszę według przepisane go porządku. Zaś kapłani i duchowni i wierni niech trzymają w rękach gałęzie aż do zakończenia Mszy.

PRZYPISY

¹ Pontyfikał plocki z XII wieku, oprac. A. Podleś, Płock 1986.

² Z. Modzelewski, *Estetyka średniowiecznego dramatu liturgicznego*, „Roczniki 5Humanistyczne” 1964, t. 12, z. 1, s. 55.

³ Ibidem., s. 20; Fr. Małaczyński, *Misterium paschalne w Polsce*, Kraków 2006, s. 25 – 27.

⁴ B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 1046; wg. Z. Modzelewskiego w VII w., op. cit. s. 21; C. Święcki, *Kultura literacka Płocka w średniowieczu*, Warszawa – Siedlce 2006, s. 67 – 68.

⁵ B. Czarniecki, A. Krymowa, *Zarys rozwoju przestrzennego miasta do roku 1793 [w:] Dzieje Płocka*, t. 1, red. M. Kallas, Płock 2000, s. 42.

⁶ Ibidem, s. 38.

⁷ Z. Modzelewski, op.cit., s. 26.

⁸ B. Nadolski, op.cit., s. 494.

⁹ Z. Modzelewski, op.cit., s. 26.

¹⁰ Ibidem, s. 27.

¹¹ Ibidem, s. 22.

¹² Ibidem, s. 40.

¹³ Ibidem, s. 25.

¹⁴ J. Lewański, *Dramat i teatr...*, s. 21.

¹⁵ J. Lewański, *Liturgiczne, łacińskie dramatyzacje Wielkiego Tygodnia XI – XVI w.*, Lublin 1999.

¹⁶ Wj. 15: 27.

¹⁷ J. 11: 47. Tekst łaciński rozpoczyna się od słów: Collegerunt [ergo pontifices et Phariseae].

¹⁸ J. 11: 49 – 50.

¹⁹ Mk. 11: 1 – 2.

²⁰ Ps. 44: 8.

²¹ J. 12: 13.

²² Antyfona oparta na Łk. 19: 29 – 39.

²³ J. 12: 15

²⁴ Są to dwie ostatnie zwrotki hymnu Vexilla regis, napisanego w VI w. przez Fortunata, biskupa Poitiers.

²⁵ Lewański to rozwinięcie podaje na s. 105.

PROCESSION ON PALM SUNDAY FROM PONTIFCALE PLOCENSE WITH XII AGE.

Summary

The ceremony of procession on palm Sunday reproduced to Jerusalem Christ's entrance. First procession went out from cathedral to smaller church beyond the city. There was read Gospel, sermon was listened and branches were blessed. Then clergy refused exorcisms and prayer. These prayers reminded the part of olive-branch in biblical history. Men were distributed branches. Then the procession went to "station of holy cross". Cross was adored there. Garments and branches were thrown in front of it. Then procession came back to cathedral.